

NIKITCHUK NEONILA. The pedagogical potential of Ukrainian folk music (winter ritual).

In the article is reviewed an importance of Ukrainian ceremonial folklore for music education and training of schoolchildren.

Keywords: musical folklore, carols, schedryvky, calendar ritualism.

**Олексенко Т. Д., Молодиченко В. В.
Мелітопольський педагогічний університет**

ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ У ГАЛУЗІ “ЛЮДИНА І СВІТ”

Стаття присвячена питанням підготовки майбутніх вчителів до викладання природознавства відповідно до галузі “Людина і світ” Державного стандарту початкової освіти. Розглядаються методи, форми, сучасні педагогічні технології, навчальні курси, наукова та практична діяльність студентів, створення навчальних посібників для вищої та початкової школи.

Ключові слова: технологія, методи, форми, професійна підготовка, початкова школа, природознавство, навчальні посібники, компетентність.

Сучасний методологічний підхід в галузі освіти передбачає нову систему принципів та засобів організації діяльності вчителя, зокрема в початковій школі. Серед них важливе місце займає розробка методичних підходів до підготовки майбутнього вчителя здібного формувати та розвивати мислення учнів початкової школи. Вимоги до компетентності вчителя у цьому напрямку поглиблюються. Професійна компетентність особистісних якостей вчителя початкових класів займає перше місце в питанні розвитку особистості дитини. Він повинен мати гуманістичний світогляд та високий рівень загальної культури, професійно-педагогічні знання, володіти сучасними педагогічними технологіями.

Особливо це пов'язане з введенням інтегрованих курсів у навчальний процес. Державний стандарт початкової освіти передбачає освітню галузь “Людина і світ”, яка має інтегрований характер і складається з природознавства та суспільствознавства [1]. На основі цієї галузі в початковій школі введено предмет “Я і Україна”, до викладання якого йде професійна підготовка майбутнього вчителя у вищій школі.

Головною метою предмета стало формування цілісного погляду дитини на світ, який вона пізнає. Зміст знань визначається за умови необхідності розкрити зв'язки в системі природа – людини – суспільство, взаємодія людини з природним та соціальним середовищем. Учень повинен зрозуміти місце і роль людини в соціальному та природному середовищі. Важливою концептуальною основою побудови навчання стає

участь різних видів мислення – наочно-дійового, образного, логічного. Учні необхідно надати можливість займатися моделюванням, використовувати для вирішення навчальних завдань свій досвід. Процес навчання повинен передбачати можливість формувати гіпотези, аналізувати докази, визначати головне, проводити порівняння, класифікацію та інше. У майбутнього вчителя необхідно сформувати вміння відійти від практики готової відповіді і запропонувати учню роль дослідника, який здійснює пошук вірної відповіді, певної закономірності, вміє зробити висновки. Таким чином, опора на пріоритет уявлення та мислення в навчанні дає можливість перенести акцент з репродуктивної діяльності на пошукову та творчу. Це зовсім змінює ставлення учня до навчання, формує у нього навчально-пізнавальну мотивацію. Подібний характер навчального процесу сприяє імпровізації, розвитку самостійності та ініціативності, творчому осмисленню навчального завдання. Майбутній вчитель повинен бути готовим до розробки дослідницьких та пошукових навчальних завдань, проблемних ситуацій, альтернативних запитань, завдань на моделювання, які не тільки надають нові знання, але і формують мислення учня. Він повинен пропонувати нові форми навчальної взаємодії: організувати сумісні міркування, пошук, спостереження за об'єктами природи, самостійну діяльність учнів з моделювання. Важливим напрямком сучасної початкової школи є необхідність працювати на рівні понять. Таким чином, завдання курсу початкової школи "Я і Україна" не тільки навчальні, виховні, але і розвивальні. Вони передбачають під час навчальної діяльності розвиток пізнавальних процесів мислення – постановку проблемних запитань, рішення навчальних завдань, різноманітність та чергування мисленнєвих операцій-опор: аналіз, синтез, порівняння, абстрагування, узагальнення, систематизація, конкретизація, класифікація.

В початковій школі природничо-наукові знання складають значну частину предмета "Я і Україна", який поєднує в собі елементи як природознавства, так і суспільствознавства. Формування знань про природу сприяє становленню у дітей наукового погляду на навколишню дійсність. Пізнання світу у них йде через засвоєння таких одиниць змісту навчального компонента предмета як уявлення та поняття. Майбутній вчитель повинен розуміти, що програма розвитку та формування уявлень та понять – актуальна проблема методики викладання предмета, бо вона вирішує співвідношення між змістом навчання та засобом управління освітою.

В навчальному процесі початкової школи демонстрації дослідів та проведення практичної роботи належать до найбільш складних наочно-

практичних методів організації та керівництва розумової діяльності молодих учнів. В зв'язку з цим майбутній вчитель повинен добре уявляти методичні етапи такої роботи: підготувати дітей до сприймання досліду; чітко сформулювати фактичні висновки, які безпосередньо походять із дій вчителя або учнів. Звертається увага на формування у дітей вміння зробити самостійні висновки та узагальнення. Дослідно-практична робота в початковій школі найбільш цікава та разом з тим трудомістка для її підготовки, вона сприяє становленню у школярів початку дослідницької діяльності.

В сучасній школі серед методів навчання курсу “Я і Україна” логічне пізнання стає базою наукового ознайомлення з навколишнім світом. Спостерігається інтеграція методів ознайомлення учнів з природничо-науковим та суспільствознавчим матеріалом. Здійснюється перехід з репродуктивного способу одержання інформації до пошукового та дослідницького. Під час навчання природознавства традиційна технологія зближується з проблемною, при цьому на заняттях використовується дослідницький метод, а також метод проблемних питань та ситуацій. Інтегрують різні засоби повідомлення інформації, що відповідає необхідності урахування індивідуальних особливостей сприйняття учнями відомостей про навколишню дійсність. Це передбачає застосування в навчальному процесі різних способів засвоєння матеріалу.

Педагогічні технології на уроках курсу “Я і Україна” застосовуються на таких рівнях: загально-дидактичний – цілісний навчальний процес; частково-методичний – застосовується в значенні “часткова методика”, яка містить сукупність методів та засобів навчання та виховання в рамках предмету; локальний (модульний) – технологія окремих частин навчально-виховного процесу, розв'язання часткових дидактичних та виховних завдань [7].

Найбільш розповсюджені частковометодичні та локальні рівні технологій. Так, до них належать групова форма роботи, яка набуває масового характеру та метод проектів. Метод проектів дає змогу організувати дослідницьку, творчу діяльність учнів, при цьому використовується вся різноманітність методів та форм самостійної пізнавальної, практичної та художньої творчої роботи. Реалізація проектної діяльності передбачає спеціальну підготовку вчителя та учнів. Вчитель повинен уміти відібрати найбільш цікаві проекти, які мають практичне значення. У майбутнього вчителя необхідно сформувати володіння дослідницькими та пошуковими методами; вміння організовувати самостійну дослідницьку роботу дітей. Він повинен уміти переорієнтувати

навчально-виховну роботу з предмету на пріоритет різноманітних видів самостійної діяльності учнів.

Методологія підготовки майбутнього вчителя відповідно до освітньої галузі “Людина і світ” розроблялась на основі сучасного підходу до шкільної освіти, коли основним стає формування особистості, відношення людини до навколишнього світу. Сучасна концепція початкової школи ставить за мету-формування компетентності учня.

В сучасній освіті її практика та методичні засоби повинні розвиватися насамперед на основі діяльнісного підходу. Діяльнісний підхід протистоїть інформаційному. В інформаційному підході учень пізнає “нове” із повідомлення вчителя як нову інформацію, а потім засвоює це за допомогою різноманітних вправ. У діяльнісному підході новий зміст учень одержує сам як результат особистої діяльності.

Діяльнісні підходи в освіті – це вже реальність сучасної школи. Одна з найбільш послідовних реалізацій діяльнісного підходу – система розвивального навчання Д. Б. Ельконіна-В. В. Давидова [3].

Діяльнісні підходи в освіті вимагають принципової перебудови педагогічного професіоналізму, вимагають від педагога здібності працювати з діяльністю та мисленням дитини, з принципово новим предметом педагогічної роботи. Це означає, що педагог повинен почати перетворювати та змінювати свою діяльність, орієнтувати її на нові завдання, забезпечувати новими засобами роботи.

Формування компетентності майбутнього вчителя базувалось на матеріалі навчальних курсів студентів спеціальності «початкове навчання», на участі студентів у науковій та практичній роботі. Нами використовувались такі навчальні курси вищої школи як “Вступ до спеціальності”, “Вступ до природознавства”, “Людина і світ” з методикою викладання”, “Методика викладання природознавства”, “Технологія курсу “Людина і світ”, “Методика дослідної роботи вчителя початкової школи з учнями”, “Історія формування шкільних дисциплін та методик їх викладання”, “Музейна педагогіка”, “Методика педагогічних дисциплін у вищій школі”.

Професійна підготовка студентів до викладання курсу “Я і Україна” повинна мати спадкоємний характер. Для цього необхідно використовувати різні дисципліни. В курсі “Вступ до спеціальності” важливо ознайомити першокурсників з особливостями початкової школи, з дисциплінами, які там викладаються і звернути їхню увагу на те, які знання необхідно опанувати під час навчання для професійного викладання предметів. Студентам пояснюють, чому необхідно мати базові знання з біології, математики,

рідної мови, суспільних наук та інше. Це стає основою для подальшої професійної підготовки. На другому курсі під час вивчення курсу “Вступ до природознавства” формується поняття про значення природи для формування особистості учня в початковій школі. Розгляд конкретних об’єктів та явищ природи дає можливість студенту зрозуміти та засвоїти такі логічні прийоми як класифікація, порівняння, узагальнення та інші, які необхідні для розвитку мислення дитини. Особлива увага приділяється тому матеріалу, який вивчається в початковій школі. У студентів формується первісне уявлення про природознавство як предмет початкової школи, який має важливе значення в навчальному процесі початкової школи.

Підготовка майбутніх вчителів до викладання курсу “Я і Україна” продовжується на 3 курсі під час вивчення методики викладання природознавства. Природознавство перестало бути самостійним предметом у початковій школі, але від цього його значення не зменшується. Відомий педагог С. Ф. Русова визначала: “На чолі початкової школи повинно стояти природознавство, як джерело найпотрібнішого наукового знання, як найкраща дисципліна розуму, що привчає дитину до певних спостережень, до послідовних висновків, як предмет, що має найкращий моральний і естетичний вплив на виховання людини” [8, с. 209]. Багато відомих вчених-педагогів та методистів привертали увагу до важливості цього предмету.

Предмет вищої школи “Методика викладання природознавства” має свої традиції, він побудований на основі робіт відомих вчених-методистів і пов’язаний з сучасними розробками вчених. Такий стан предмету сприяє підготовці вчителів високого професійного рівня. Методика природознавства передбачає теоретичну та практичну підготовку студента. Теоретичний матеріал починається з історії становлення природознавства в початковій школі та методики його викладання. Студенти повинні зрозуміти, що все сучасне в цій науці базується на роботах відомих вчених-методистів. На жаль, в сучасному підручнику з методики природознавства цей розділ відсутній [2]. Обмаль лекційного часу не дає змогу детально ознайомити студентів з цим питанням, його студенти вивчають самостійно. Необхідність організації самостійної роботи та відсутність багатьох історичних матеріалів, які стали бібліографічною рідкістю, спричинили необхідність створення електронного підручника. До матеріалу підручника увійшли основний зміст лекцій з історії становлення предмету, методичні та педагогічні публікації відомих вчених, їх персоналії з портретами, біографічними відомостями та переліком публікацій. Програма

електронного підручника, яка створена разом з кафедрою інформатики, дає змогу студенту не тільки вивчати матеріал, але і проводити самоаналіз знань за допомогою питань та завдань для самоперевірки. Практичне втілення електронного підручника в навчальний процес показало, що він необхідний також для підготовки до державних екзаменів студентів 4, 5 курсів та магістратури. Крім того, він містить унікальний матеріал необхідний для наукової роботи студентів. Для самостійної роботи студентів 3 курсу нами розроблено навчальний методичний посібник з методики викладання природознавства. Особливе значення він має для студентів заочної форми навчання. Методичний посібник містить основні теми лекційного курсу, завдання для самостійного засвоєння, систему питань для контролю знань, необхідні рекомендації до вивчення матеріалу, перелік літератури до кожної теми, крім того, до нього увійшли рекомендації з підготовки та оформлення курсових та дипломних робіт з методики викладання природознавства. Практична підготовка з методики природознавства здійснюється під час лабораторно-практичних занять, екскурсій і навчальної практики. Нами розроблено навчальний посібник, рекомендований Міністерством освіти і науки України для студентів педагогічних спеціальностей. Він містить практичний матеріал і методичні розробки для організації дослідницької та пошукової діяльності учнів, на яку спрямована сучасна початкова школа.

Продовження підготовки майбутнього вчителя до викладання курсу “Я і Україна” відповідно до освітньої галузі Державного стандарту “Людина і світ” відбувається на 4 курсі, де вивчається дисципліна “Людина і світ” з методикою викладання”. До неї входять теми, які пов’язані з методикою викладання суспільствознавства. Вони розкривають цілі цього предмету, зміст, функції, задачі, методи та форми, притаманні саме вивченню суспільних наук у початковій школі. До предмету входять сучасні педагогічні технології, які використовує вчитель під час викладання суспільствознавства, це сприяє не тільки формуванню особистості учня, але і розвитку його мислення.

До системи професійної підготовки майбутніх вчителів входить предмет “Технології у галузі “Людина і світ”, який викладається на 5 курсі. Програма передбачає ознайомлення студентів з сучасними педагогічними технологіями та можливостями їх застосування у галузі “Людина і світ” в початковій школі. Крім того, вони засвоюють технологію формування природознавчих та суспільствознавчих понять і типологію уроків в системі інноваційних технологій в початковій школі. Значна увага приділяється сучасному технологічному підходу до розвитку мислення учнів початкової

школи відповідно до завдань галузі. Крім програми до предмету розроблено методичне забезпечення.

Підготовка майбутнього вчителя може бути продовжена в магістратурі. Серед навчальних дисциплін, які найбільше пов'язані з галуззю “Людина і світ”, тобто з формуванням природничо-наукового та суспільствознавчого мислення, викладаються “Методика педагогічних дисциплін у вищій школі” та “Історія шкільних дисциплін та методик їх викладання”. Зокрема розглядаються методи організації процесу навчання методикам викладання предметів у початковій школі. Ознайомлення з історією становлення шкільних предметів та з науковою спадщиною відомих педагогів та методистів дає можливість майбутньому вчителю більш ґрунтовно підготуватися до роботи у початкових класах.

Сучасний вчитель початкової школи повинен вміти організувати дослідницьку та пошукову роботу учнів, яка необхідна для формування їх мислення, тому участь студентів у проведенні наукових досліджень займає важливе місце в їх професійній підготовці. Це необхідно для сучасного рівня компетентності вчителя, початкової школи.

В сучасній школі базовим залишається процес навчання та виховання, але поступово починає здійснюватися індивідуалізація освіти. Перспективним стає створення дослідницького суспільства педагогів та учнів, які разом проводять дослідження. Створюються дослідницькі програми, до яких залучаються дорослі і діти. Учні разом з педагогами навчаються одержувати нові знання. Перед вчителем стає проблема не тільки ретранслювати знання, а вміти їх одержувати. Такий підхід до нової школи розробляється педагогами України та інших держав. Він закладений і в концептуальній основі побудови нової початкової освіти. Виникає необхідність розробки сучасного технологічного стандарту підготовки майбутнього вчителя початкових класів в умовах вищих навчальних закладів, а також необхідна сучасна професіограма такого вчителя.

Дослідницька діяльність вчителя в початковій школі має свої особливості, бо він вчитель особливої вікової групи. Його особистість має відповідати ідеалу, який створює для себе учень. Крім того, моральні та професійні якості вчителя, а також його педагогічна компетентність повинні бути на рівні сучасних вимог. Основним напрямком освіти стає розвиток особистості та її творчого потенціалу. Учня необхідно навчити самостійно вчитися, ставити та вирішувати особисті завдання, виявляти особливу активність. Здійснюється перехід на систему розвивального навчання, яка дає змогу формувати основи наукового мислення. Для втілення в навчально-виховну роботу сучасних педагогічних технологій вчитель

повинен володіти дослідницькими навичками. Так, наприклад, вони необхідні для втілення дослідницького метода навчання в початковій школі. Він дає змогу організувати творчу діяльність учнів для самостійного вирішення певної проблеми.

Організація професійної підготовки майбутніх вчителів початкових класів в умовах вищої школи повинна здійснюватися не тільки всебічно, але і вирішувати проблему формування і розвитку дослідницьких навичок студента. Первинний матеріал для такого формування можна використовувати вже на першому курсі у процесі викладання предмету "Вступ до спеціальності". Ми знайомимо студентів з методологією побудови сучасної початкової школи, з вимогами до професійного рівня вчителя та на конкретних прикладах пояснюємо, чому вчитель повинен мати навички дослідної роботи. Більш детально в цьому напрямку йде формування знань студентів на другому курсі під час вивчення предмету "Основи наукових досліджень". Система поєднання теорії та практичних занять сприяє формуванню у студента необхідних навичок проведення наукового дослідження, грамотного оформлення результатів роботи та інші.

Вивчення інноваційних технологій доводить студентам, що вони повинні мати необхідні дослідницькі навички організації навчального процесу відповідно до сучасних вимог освіти та формування компетентності учня. В початковій школі найбільш складною ми вважаємо освітню галузь "Людина і світ" (програма "Я і Україна"), яка має міжпредметний характер. Навчальний комплекс до вивчення курсу "Інноваційні технології у галузі "Людина і світ"" передбачає надання студентам не тільки необхідних знань, але і формує навички дослідницької роботи. Студенти самостійно розробляють проекти, готують засоби навчання, зокрема опорні конспекти для викладання окремих тем, опановують методику роботи в групах. Студенти розробляють конспекти уроків з використанням технології розвивального навчання Н. Б. Ельконіна – В. В. Давидова, а для уроків природознавства вони застосовують цю технологію у розробці О. В. Чудінової та О. М. Букварьової [4].

В школах Запорізької області введено новий регіональний предмет "Екологія рідного краю". Для його викладання нами розроблено програму, підручник та зошит для 3 класу. Структура, зміст та методична побудова підручника вимагають від вчителя не тільки високого рівня базових знань та методичних, а і вміння організувати дослідницьку діяльність учнів. Вивчення предмету супроводжується їх роботою над проектом створення Червоної книги Запорізької області, діти знаходять необхідний матеріал, обговорюють на уроках, оформлюють його у вигляді проекту та інше [6].

Для підготовки студентів до викладання саме цього предмету та для дослідної роботи до навчальної програми введено спецкурс “Методика дослідної роботи вчителя початкових класів з учнями”, який нами розроблено. Для формування дослідницьких навичок вчителя необхідна не тільки дослідницька робота під час виконання курсових, дипломних та магістерських робіт, а й участь у роботі студентських проблемних наукових груп, підготовка публікацій, виступ на конференції. Це сприяє формуванню у майбутнього вчителя не тільки наукового мислення, але і методики його формування у дітей в школі.

Під час підготовки майбутніх вчителів до професійної діяльності необхідно мати на увазі, що деякі з них будуть працювати в позашкільних закладах, зокрема в Малій академії наук, де особлива увага приділяється науковому мисленню учнів. Під час навчальних занять ми знайомимо студентів з методикою дослідницької роботи в цих закладах, а також з авторською програмою “Основи екологічного світогляду” секції біології МАН. Вона має два розділи, перший розрахований на дітей початкової школи.

Особлива увага приділяється безперервній системі формування особистості дитини, яка починається в дошкільному віці. В зв’язку з цим ми знайомимо студентів з програмою гуртка “Цікава екологія” для дітей дошкільного віку та з програмою спецкурсу для студентів “Методика організації роботи екологічного гуртка в дошкільному закладі”, які нами розроблені. Вони корисні не тільки для вихователів, але і для вчителів, бо матеріал програм, методичний підхід до формування світогляду та мислення дітей близький в дошкільних закладах та в початковій школі.

В практичній підготовці майбутнього вчителя формується його вміння правильно визначити типологію уроків, які дають можливість розвивати компетентність учнів. Він повинен знати, які початкові основні знання про природу повинні бути засвоєні дитиною, щоб з них в його свідомості в подальшому утворилась цілісна система знань, що засвоєння кожного нового елемента знань веде до розуміння, що учбовий процес повинен стати природним способом буття дитини. Важливо знати, які методи і форми навчання необхідно вибрати, які загальні для всіх засвоєваних елементів знань закономірності можуть бути основою їх розуміння. Розв’язувати ці задачі вчитель зможе, якщо знає, що ніяке розуміння не досягається інакше як уявленнями того, що засвоюють діти у вигляді системи.

Відповідно до сучасних педагогічних технологій активного значення для формування мислення учня набувають міжпредметні інтегровані уроки.

Проведені дослідження показали, що можна рекомендувати поєднувати природознавство з образотворчим мистецтвом та трудовим навчанням. Це пов'язано з тим, що в учнів молодшого шкільного віку переважають наочно-образне; наочно-дійове мислення, тому вони краще сприймають і запам'ятовують те, що роблять своїми руками. Крім того методику викладання природознавства легше поєднати з методиками цих предметів, на відміну від інших. Найважче, на наш погляд, у 2 класі провести інтегрований урок природознавства і математики, тому що в учнів ще недостатньо сформоване математичне мислення і важко підібрати задачі з природничим змістом і такими числовими даними, щоб учні могли зробити обчислення пов'язані з природою.

Застосовуючи різні прийоми для активізації розумової діяльності учнів під час інтегрованого уроку вчитель перетворює одноманітне заняття на цікаве, нетипове, обов'язкове з елементами невідомого. Такі уроки емоційно збагачують навчально-виховний процес, допомагають сформулювати необхідні уявлення та поняття.

В системі сучасних педагогічних технологій особливе місце займає технологія Д. Б. Ельконіна – В. В. Давидова, яка спрямована на формування теоретичного мислення учнів. Вони навчаються та звикають розуміти походження предметів та явищ матеріального світу, абстрактні поняття, які відображають їх взаємозв'язок, словесно формувати своє бачення різних процесів, зокрема і самого теоретичного мислення. При цьому навчальний процес спрямований на одержання внутрішніх результатів, які характеризують досягнення абстрактного рівня мислення. Учень в навчальному процесі займає позицію дослідника, творця, здібного до рефлексивного розгляду засад своїх дій. На кожному уроці організовується колективна мисленнєва діяльність – діалоги, дискусії, ділове спілкування дітей. На першому етапі навчання основним є метод навчальних задач, на другому – проблемне навчання. Якість та обсяг роботи оцінюються відповідно до можливостей учнів. Оцінка відображає персональний розвиток учня, удосконалення його навчальної діяльності [3].

Цю систему розроблено авторами для навчання математики та мови в початковій школі. Під час виконання наукових досліджень разом зі студентами магістратури нами розроблено методичні рекомендації з застосування технології Д. Б. Ельконіна – В. В. Давидова для вивчення предмету “Я і Україна”. Вони втілені в навчальному процесі НМК № 16 м. Мелітополя. Результати дослідження увійшли в навчальну програму курсу “Технології галузі “Людина і світ”. Розроблений матеріал та відеозаписи уроків розвивального навчання використовуються на лекціях

та практичних заняттях. Це дає можливість показати майбутньому вчителю один із напрямків формування мислення учнів в початковій школі.

Крім того, серед сучасних технологій важливе значення для розвитку особистості та мислення має застосування технології використання методу проектів. Вона вважається технологією двадцять першого століття, бо сприяє вирішенню завдань сучасної школи. Метод проектів можна ефективно застосовувати для залучення дітей початкової школи до науково-дослідної та пошукової діяльності, що дає змогу вже у ранньому віці найбільш повно визначати та розвивати інтелектуальні і творчі здібності дитини. Особливості такого методу дають змогу його втілювати в традиційну технологію навчально-виховного процесу в початковій школі. Разом з тим, аналіз літератури та спілкування з вчителями показали необхідність створення методичних матеріалів для вчителів та учнів. В зв'язку з цим нами було розроблено свій варіант технології втілення методу проектів в початкових класах. Особливості її полягають в тому, що учні виконують проект починаючи з першого класу і закінчують у четвертому. Кожен рік має свої особливості, але всі вони спрямовані на формування особистості. Технологія передбачає різні види діяльності учнів – спостереження в природі, лабораторні дослідження, пошук необхідної інформації, літературну творчість, малювання, виготовлення саморобок та інше. Для формування необхідних навичок роботи над проектом учням надаються методичні поради, які зібрані у зошит з дослідження навколишнього світу. Учням пропонуються проблемні питання та завдання до окремих тем проекту, виконання яких допомагає самостійно створити матеріал проекту. Практика показала, що такий підхід допомагає розкрити зміст проекту, викликає зацікавленість у дітей та бажання працювати над проектом. Введення у проект зошита досліджень виконує роль методичних рекомендацій для вчителя. Технологія містить навчально-тематичний план роботи над проектом, окремі блоки та теми, які їх складають. Крім того, надається кількість годин, яку можна пропонувати вчителю для роботи з учнями над проектом. Особливостями такої технології роботи над проектом є формування спадкоємності проведення досліджень учнями від першого класу до четвертого. Основною метою створення технології використання методу проектів у початкових класах була визначена методика розробки дослідницьких проектів, їх практичне втілення, створення методичних рекомендацій для студентів та вчителів початкової школи, використання результатів наукової розробки в навчальному процесі вищої школи та для підготовки навчальних посібників. Робота з використанням розробленої технології вже в першому класі показала позитивні результати. Діти навчилися мислити, висловлювати свої думки,

своє ставлення до природи, вони творчо працювали, проводили спостереження, вчилися грамотному ставленню до природи. Важливе значення мало те, що сумісна робота дітей та дорослих над проектом сприяла становленню дитячо-дорослого колективу. Темі та завдання проекту другого класу, в основному, було спрямовано на розвиток мислення учнів, для цього передбачені спеціальні проблемні завдання та питання. Учні добре зрозуміли, в чому полягають особливості дослідницької роботи, це вони підтвердили в своїх коротеньких доповідях на науковій конференції викладачів та студентів університету [5].

В третьому та четвертому класах посилюється гуманітарний напрямок проекту, для цього використовується музейна педагогіка, створення музею в класі, самостійна робота дітей у музеях, формування інтелекту дітей, їх високого культурного рівня.

Практичним результатом інноваційної роботи стала розробка методичного матеріалу для виконання учнями початкової школи дослідницького екологічного проекту та втілення в школах м. Мелітополя та Криму. Наукова розробка стала основою для навчального посібника для студентів. Одержаний методичний матеріал увійшов до навчальних курсів студентів спеціальності “початкове навчання” таких як “Методика викладання природознавства”, “Технології галузі “Людина і світ”, а також спецкурсу для студентів магістратури “Методика дослідної роботи вчителя початкової школи з учнями”.

Серед основних принципів визначення змісту з предметів навчального плану початкової школи певне місце займає культурологічний. Він забезпечує введення учня в широке коло уявлень із різних галузей дійсності, розвиток кругозору, ерудиції та пізнавальних інтересів. В освітній галузі “Людина і світ” важливе місце займає змістовна лінія “Культура”. Рівень загальноосвітньої підготовки учнів початкових класів передбачає формування знань про основні пам'ятки, заклади і визначних діячів культури України, рідного краю. Діти повинні розуміти і цінувати кращі зразки народної культури та брати посильну участь у культуротворчій та культуроохоронній діяльності. Завдання вчителя – сформулювати поняття “культура суспільства”, “культура людини”, розповісти про такі осередки культури як театр, музей, бібліотека, університет та інші, ознайомити з історичними пам'ятниками та старовинними будівлями, які мають художню та архітектурну цінність. В зв'язку з цим в технологію проектів було введено теми з ознайомлення з музеями, зокрема з ботанічним та зоологічним музеями педуніверситету, а також з державним музеєм-заповідником “Кам'яна Могила”. Було введено теми, які передбачали створення музею учнями.

Для методичної підготовки майбутніх вчителів початкової школи в культурологічному напрямку використовувалась музейна педагогіка, яка поєднує музеєзнавство, педагогіку та психологію [9]. При цьому музей розглядається як освітня система, в якій сумісно діють вчитель та працівник музею. До курсу “Теорія і методика виховання” нами розроблений цикл лекцій для студентів з музейної педагогіки.

В результаті проведення наукових досліджень відповідно до завдання підготовки майбутнього вчителя до формування природничо-наукового мислення учнів початкової школи були розроблені методи, форми, сучасні технології.

Методи передбачають безперервне формування компетентності вчителя у відповідних навчальних курсах, розробку методичних рекомендацій для студентів. Форми містять сучасні види занять в навчальному процесі вищої школи, залучення експериментального класу при кафедрі та залучення шкіл. Розробка сучасної технології мала такі напрямки – створення методики проектів, створення системи уроків розвивального навчання, комп’ютерна технологія, гуманітарний напрямок. Наукові дослідження мали практичне значення і бути впроваджені у вищій школі для формування компетентності вчителя початкової школи.

Використана література:

1. Державний стандарт початкової загальної освіти // Початкова школа. Шкільний світ. – 2006. – № 2 (338).
2. *Байбара Т. М.* Методика навчання природознавства в початкових класах : навчальний посібник. – К. : Веселка, 2010. – 334 с.
3. *Давыдов В. В.* Проблемы развивающего обучения : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. – М. : Издательский центр “Академия”, 2004. – 288 с.
4. *Дусаविшкий А. К.* Урок в развивающем обучении : книга для учителя. – М. : ВИТА-Пресс, 2008. – 288 с.
5. *Олексенко Т. Д., Ніконова Т. І.* Сучасний підхід до методу проектів в початковій школі / Гуманізація навчально-виховного процесу : збірник наукових праць. – Слов’янськ : СДПУ, 2009. – С. 230-234
6. *Олексенко Т. Д., Грибачова М. І., Сердюк І. А.* Екологія рідного краю : підручник для 3 класу загальноосвітніх навчальних закладів. – Запоріжжя : Прем’єр, 2006. – 144 с.; іл., карти.
7. Педагогические технологии : учебное пособие (Авт. – сост. Т. П. Сальникова). – М. : ТЦ Сфера, 2008. – 128 с.
8. *Русова С.* Вибрані педагогічні твори. – К. : Освіта, 1996. – 304 с.
9. *Юхневич М. Ю.* Я поведу тебя в музей : учебное пособие по музейной педагогике. – М., 2001. – 224 с.

ОЛЕКСЕНКО Т. Д., МОЛОДИЧЕНКО В. В. Формирование компетентности будущего учителя в отрасли “Человек и мир”

Статья посвящена вопросам подготовки будущих учителей к преподаванию природоведения в соответствии с разделом “Человек и мир” Государственного стандарта начального образования. Рассматриваются методы, формы, современные педагогические технологии, учебные курсы, научная и практическая деятельность студентов, создание

учебных пособий для высшей и начальной школы.

Ключевые слова: технология, методы, формы, профессиональная подготовка, начальная школа, природоведение, учебные пособия, компетентность.

OLEKSENKO T. D., MOLODICHENKO V. V. Formirovanie to the competence of future teacher in industries of "Persons and world"

The article is about future teachers' preparation to natural study teaching in accordance with the section "Man and World" from the primary education standard. Methods, forms, modern educational technologies, training, students' practical activities and research, educational materials for high and primary schools are under consideration.

Keywords: technology, methods, forms, professional preparation, initial school, natural history, train aids, competence.

Палиця Г. С.
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка

ПЕДАГОГІКА КОМУНІКАЦІЇ: ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА ОСНОВНІ СКЛАДОВІ ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

Статтю присвячено аналізу педагогіки комунікації як освітньої теорії. Простежуються відмінності у тлумаченні терміна "педагогіка комунікації" в німецькій і українській науковій літературі. Розглядається історія становлення цієї теорії, схарактеризовано відмінності в її розумінні в українській і німецькій науковій думці. Виокремлено складові педагогіки комунікації: взаємодія суб'єктів комунікації, інформація, засіб комунікації.

Ключові слова: освітня теорія, педагогіка комунікації, суб'єкти комунікації, інформація, засіб комунікації.

Постановка проблеми. Педагогіка, як і будь-яка наука, тонко реагує на зміни, що відбуваються в суспільстві, у зв'язку з чим її розвиток відбувається відповідно до потреб, які воно висуває. Наслідком суспільних змін вважаємо виникнення та становлення її нових напрямів і теорій, що декларують актуальне, відповідне вимогам часу, бачення процесів навчання та виховання. Не винятком стала і педагогіка комунікації, що виникла порівняно недавно й отримала наукове обґрунтування в ході жвавих дискусій у наукових колах, а відтак, на сучасному етапі має широке використання в Європі, особливо в Німеччині.

Людські стосунки базуються на обміні інформацією, тобто комунікації, тому остання є складовою існування кожної людини, а відтак, питання про те, за якими правилами потрібно вести спілкування, щоб досягнути його мети, важливе не лише в повсякденному житті, але й у системі підготовки тих, хто його використовує професійно. Серед сфер, де домінує комунікація, слід згадати засоби масової інформації, сферу послуг,